

Отримано 28.07.2023
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.031
д.ф.н. проф. Ярощук О.О.
Мисюк

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.031 у Київському
університеті імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук,
професорові, завідувачу кафедри
української літератури,
компаративістики і
грінченкознавства
Факультету української філології,
культури і мистецтва
БРОВКО Олені Олександрівні

Рецензія

БІТКІВСЬКОЇ Галини Володимирівни, доктора філологічних наук, доцента, завідувача кафедри світової літератури Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка на дисертацію **Сотникової Валентини Євгенівни «Інтертекст творчості Володимира Базилевського: особливості і функції»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 «Філологія»

1.Актуальність дисертаційного дослідження.

У сучасному літературознавстві проблема інтертекстуальності, якій присвячена дисертація Сотникової Валентини Євгенівни, викликає посилений науковий інтерес. Спектр можливих аспектів інтертекстуальної проблематики, що обираються для дослідження, надзвичайно широкий, проте Сотникова В. Є. зуміла визначити для власного студіювання важливу тему. Її актуальність передусім зумовлена потребою в комплексному дослідженні творчості Володимира Базилевського, адже попри визнані художні якості і вагомість написаних ним різножанрових творів, такої наукової праці бракує. Творчість В. Базилевського є помітною частиною цілісної картини багатовекторного сучасного літературного процесу, і наміри дисертантки дослідити її в цьому контексті, з фокусуванням на ключових концептах української культури, історіософських проблемах, у світлі рецепції і трансформації світового інтертексту українськими письменниками як ознаки національної традиції й авторського ідіостилю, заслуговують тільки схвалення.

Підтвердженням беззаперечної актуальності дисертації Сотникової В.Є. є її відповідність міжкафедральній науковій темі кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства і кафедри світової літератури «Типологія ідентичностей у художньому і критичному дискурсах» (державний реєстраційний номер 117U005200).

З огляду на вище сказане дисертація Сотникової Валентини Євгенівни є актуальною і потрібною.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних).

Дисертація Сотникової Валентини Євгенівни є першою спробою в українському літературознавстві комплексного дослідження творчості В.Базилевського крізь призму інтертекстуальності на тлі історико-літературного процесу 1970-х – перших десятиліть ХХІ ст. Новаторським є поєднання в дослідницькому полі художнього й публіцистичного доробку (літературно-критичні статті, філософські есеї, інтерв'ю) письменника для дослідження у світлі інтертекстуальності. Це надало можливість визначити та узагальнити твердження щодо рецепції інтертексту В.Базилевським як ідейно-художньої особливості його ідіостилю. У праці окреслено риси авторської моделі світу, домінантні мотивні комплекси поезії, визначено типологічні риси ліричного героя В.Базилевського; означено джерела, форми і функції інтертекстуальності в поетичних, публіцистичних і літературно-критичних текстах автора; здійснено порівняльний аналіз авторської рецепційної стратегії й інтерпретаційної тактики в контексті формування української та західноєвропейської традиції інтелектуалізму в художньому тексті.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

У теоретичному плані дисертація Сотникової Валентини Євгенівни вирізняється обґрунтуванням методології комплексного дослідження

творчості В. Базилевського у світлі інтертекстуальності, осмисленням ролі інтертекстуальної авторської стратегії в сучасному літературному дискурсі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна системно застосовувати в подальшому дослідженні явища інтертекстуальності в українській літературі. Основні положення дисертації стануть підґрунтям у викладанні історико-літературних курсів, спецкурсів із компаративістики та літературної критики, можуть бути використані при написанні бакалаврських і магістерських робіт.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації В. Сотникової, оцінюємо як теоретично і емпірично обґрунтовані й достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як інтертекстуальний, порівняльно-історичний, порівняльно-типологічний, герменевтичний, міфокритичний. Загальні висновки в дисертації, на нашу думку, логічні й переконливі. Вони вповні висвітлюють хід дослідження, поставлені завдання й результати проведеної роботи.

Фактів, які б свідчили про недостовірність наведеної в дисертації інформації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому науковому рівні. Вона чітко сформулювала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи. Представлений текст кваліфікаційної наукової праці демонструє, що Сотникова В.С. опанувала методологією наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці, а отже, *оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.*

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення й результати дисертаційної праці висвітлено в 10 одноосібних публікаціях авторки, із яких 4 надруковані у фахових наукових виданнях України, 1 – у закордонному і ще 5 – в інших наукових виданнях. Здобувачка брала участь у всеукраїнських і міжнародних конференціях, виступаючи з доповідями, які корелюють із темою наукового дослідження і його результатами.

Усі публікації Сотникової Валентини Євгенівни, фахова апробація під час виступів на наукових конференціях (м. Будапешт, м. Дніпро, м. Київ, м. Львів, м. Рига, м. Хмельницький – у 2019–2022 рр.) відбивають визначені автором ідеї, проаналізований матеріал і висновки.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Рецензована робота є самостійним завершеним дослідженням. Вона має належну структуру, яка зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація містить вступну частину, чотири розділи основної частини, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (263 позиції). У розділах роботи послідовно подано комплексний аналіз художньої, літературно-критичної і публіцистичної спадщини В. Базилевського, виокремлено етапи художньо-стильової еволюції ідіостилю письменника й визначено його домінантні риси – інтелектуалізм та інтертекстуальність, що й передбачено завданнями. Перший розділ «Історико-літературні й теоретичні аспекти дослідження» має два підрозділи, які присвячено вивченню постаті В. Базилевського в генераційному й літературно-критичному вимірах та з'ясуванню типології інтертекстуальних кодів його творчості. У другому розділі «“Людина і історія” у творчості В. Базилевського крізь призму інтертекстуальності» у трьох підрозділах детально досліджено зазначену проблему: висвітлено

осягнення історії в публіцистичних текстах; з'ясовано художній потенціал образів національної культури в поетичній історіософії В. Базилевського; визначено біблійні та античні міфологеми й реалоніми в історіософській ліриці В. Базилевського та розкрито їхню семантику. Третій розділ представляє дослідження міжтекстових зв'язків філософічного доробку В. Базилевського на матеріалі філософських есеїв і філософської лірики. Дисертантка у трьох підрозділах схарактеризувала діалогічну природу філософських есеїв, проаналізувала особливості «західного» і «східного» інтертекстів у художньому осмисленні В. Базилевським буттєвих питань; розшифрувала заковані образи української міфології і літератури у філософській ліриці В. Базилевського. У четвертому розділі «Інтертекстуальність як доміантна риса авторської концепції митця і мистецтва» презентується дослідження «критичної прози» В. Базилевського як різновиду металітератури, з'ясовується роль інтертексту в транспозитивній ліриці В. Базилевського, постаті світової культури розглядаються як міфологеми й ідеологеми поезії В. Базилевського.

Загальні висновки в дисертації В.Є. Сотникової, на нашу думку, логічні й переконливі, їх викладено аргументовано. Вони вповні висвітлюють виконання поставлених завдань та результати проведеної роботи. Оформлення і обсяг роботи відповідають вимогам, встановленим освітньо-науковою програмою «Філологія».

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Висловлені в дисертації положення та ідеї є самостійними, оригінальними і добре продуманими. Аналіз тексту дисертації надає підстави констатувати *дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності* в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень дисертації в наслідок проведеного дослідження та аргументованість результатів. Проте окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнення або пояснення.

9.1. Визначаючи об'єкт дослідження, дисертантка вказує збірки ліричних творів В. Базилевського, які публікувалися в період 1978–2018 років (с. 22). Водночас під час аналізу інтертексту звертається й до інших збірок, скажімо, неодноразово згадує «Евтерпу в снігах» (2020) (с. 33, 37, 47, 48) і визначає особливості трактування В. Базилевським образу Евтерпи (с. 187, 188, 207). Вважаємо, що варто зробити уточнення.

9.2. У розділі 1 в процесі характеристики постаті В. Базилевського в генераційному вимірі дисертантка вдається до порівняння авторських концепцій митців В. Базилевського і Ліни Костенко як репрезентантки шістдесятників (с. 31-32). Хотілося б почути, чому дисертантка обирає ідеї саме Ліни Костенко, адже в роботі наводяться рефлексії В. Базилевського й щодо інших представників цієї генерації – М. Вінграновського, Б. Олійника, В. Симоненка, В. Стуса, Б. Нечерди, М. Холодного, Л. Талалая (с. 29-30). Окрім того, основою для зіставлення є концепція митця, однак чи доречним є це положення в першому розділі, якщо детально інтертекстуальність концепції митця і мистецтва розглядається в розділі 4.

9.3. З-поміж безперечних новаторських результатів дисертації варто назвати визначення періодизації мистецької еволюції В. Базилевського. Однак у запропонованій періодизації є позиції, що потребують детальнішого пояснення, наприклад, хронологічні межі визначених етапів, їхня різна тривалість у часі, стильові маркери еволюції. Хоча дисертантка вказує, на основі яких тенденцій визначено чотири еволюційні етапи – зміни жанрово-тематичної палітри, нові тенденції в реалізації автором міжтекстових зв'язків (с. 36), актуалізація певної проблематики, лірична атмосфера, ключові образи й мотиви, оприявлені в знакових збірках, вплив

суспільно-політичних й особистісних чинників (с. 205), але залишається потреба в деяких уточненнях.

Відомо, що друкуватися В. Базилевський почав з 1954 р., проте в роботі як перший етап визначається період 1964-1984 рр. І попри те, що це найтриваліший етап, десятирічна декада життя поета до першого етапу не потрапляє. Знаковою збіркою дисертантка називає «Труди і дні» (1984), що є завершальною для етапу. Другий етап також завершується знаковою збіркою «Вертеп» (1992). Водночас знакові збірки для третього і четвертого етапів за часом публікації не є завершальними для цих етапів. Вважаємо, що обґрунтування періодизації стане стрункішим, якщо додати пояснення.

9.4. Попри те, що в дисертації досить детально з'ясовано семантику образу вертепу як назви знакової збірки поета і центральної метафори його різножанрової творчості (с. 36, 48, 50, 76-77, 81-88, 96-99 і т.д.), однак, видається, що в компаративній площині дослідження збірки «Вертеп» В. Базилевського варто продовжити, скажімо, в аспекті міжтекстових зв'язків з поемою Грицька Чубая «Вертеп», триптихом Юрія Андруховича «Три поверхи вертепу» чи іншими літературними втіленнями цього образу.

Висловлюючи коментарі та пропозиції, вважаємо, що кожен дослідник має право на захист та аргументацію власних переконань, тому сподіваємося на конструктивну дискусію.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичним значенням дисертація Сотникової В.Є. відповідає спеціальності 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Зазначені вище зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загалом позитивне враження від дисертації, жодним чином не применшують теоретичного і практичного значення роботи та не знижують загальної високої оцінки. Дисертація Сотникової В.Є. повністю відповідає вимогам МОН України до наукових праць дослідницького жанру. Дисертація *«Інтертекст творчості Володимира Базилевського: особливості і функції»* є завершеною науковою працею, у якій її авторкою, *Сотниковою Валентиною Євгенівною*, отримані нові науково обґрунтовані результати.

Дисертація відповідає вимогам п.6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за №155/30023, а її авторка *Сотникова Валентина Євгенівна* заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

завідувач кафедри світової літератури
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
доктор філологічних наук,
доцент

Галина БІТКІВСЬКА

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Бітківської Г. засвідчую
(ПІП)

Київ, пр. Фейербаха, В.К. Лисадр. 1/3
27.07.2023